

սաւորութեան մէջ կը գտնենք իբր համապատասխան յն. β, γ, δ, վրաց. b, g, d, յ, Ձ, պր. b, g, d, յ ձայներուն: Այսպէս օրինակ՝ բարձրէն <βրաբենու, բառէն > Վաշդան, Գրէն <Γρηցօքուս, Քառէն <ասոր. ցըզէթա, բառէն <պհլ. ճանճան, Դարանալիտան > Ճարանալիտան, Daranalis, Ջառապ <պր. Jāmāsp, Ռայ- > վրաց. Ռայ-նէ, ովնէ > Ռայ-նէ եւն: Եղի իսկ ը ձայնէն յետոյուր արդի հայերէնի մէջ թրթուռները դարձած են իսուլ. ինչ. Վարդան > Vardanes, Վարդ > վրաց. Վարդի եւն: Այս համեմատութիւնները կը ցուցնեն որ մեր Բ, Շ, Շ, Յ, Չ գրերը ոչ խուլ էին եւ ոչ թաւ, այսինքն չունէին թ, ph, k, kh, t, th եւն, հնդիւնները, ինչպէս կը գտնենք այսօր տեղ տեղ, այլ համապատասխան էին b, g, d եւն հնդիւններուն: Բայց ասով ինդիրը չի սպառիր եւ կը մնայ ստուգել թէ թրթուռմը պարզ էր (b, g, Շ) թէ ընկերացած նաեւ փոքր շնչով (bh, gh, dh): Ո՞չ մի միջոց չունինք ստուգելու համար այս նուրբ զանազանութիւնը: Գիտենք որ հնդեւրոպական նախալեզուին թի, gh, dհ... ձայնները եւ դարու հայերէնի մէջ դարձած են Շ, Շ, Շ, Յ, Չ, Թ բայց հնդեւրոպական նախաժամանակէն մինչեւ եւ դար ահագին դարեր կան եւ այս ձայնափոխութիւնը բնաւ չի կրնար ապացուցանել թէ հայերը եւ դարուն ալ Բ, Շ, Յ, Չ, Յ ձայններն իբր թի, gh, dհ... կը հնդիւն. Ճիշտ ինչպէս որ չենք կրնար ըսել թէ որովհետեւ հնդեւրոպական նախալեզուեան ե, ց, Շ... եւ դարու հայերէնին մէջ դարձած են Պ, Ց, Շ... ուստի եւ եւ դարու հայոց Պ, Ց, Շ... ստառերը կը հնչուէին ե, ց, Շ եւն: Տուն նշանակող բառը նախալեզուին մէջ ըլլալով *ձօնի, անշուշտ ամենահին շըշանի հայոց մէջ հնչուած է *ձօն, յետոյ ձան, բայց եւ դարուն արդէն դարձած էր տա. թէ ոչ պր, dandān բառը հայերը գունդան չէին գրեր, այլ *գունդան:

Հ. Յ. ԱԺԱՆԻԱՆ

ԱՅԼԵՒԱՅԼՔ

Հոսանքագրութիւն Եթր. ԺԱ, 33-38 հա-
մարներուն: Մինչ Զօհը ապեան կը ծանօթագրէ
թէ «ամեայ» գրչագիրք համաձայն մերումն սկսեալ
յայսր համարոյ (33) մինչեւ յօթ. ի լուս. նշանա-
կեն զանուանս նահապետացն եւ զմարդարէից՝ առ
իւրաքանչիւր հատուած բանի (Աստուածաշունչ
մատեան, էջ 815), Սարդիս եան կը յիշէ իր
ցուցակագրած թ. 192 Չեռագրին լուսանցագրու-
թիւնը միայն հետեւեալ զիտողութիւններով.
«Եբայեցոց» թղթոյն լուսանցից վրայ շատ աւելի
հոծ են յանուանէ կոչմունք գրոց հին Կտակա-
բանին յատկապէս: Ուշագրաւ են ԺԱ. գիւտում
գոց կերպով եղած ակնտրկութիւններու դիմացը

1. Գայլթուցիկ բաղաձայններու ճայնալու թեան այս
ընթացքը՝ որ նկատեցինք հայերէնի մ.ջ հին ժամանակ-
ներէն մինչեւ այսօր, կը գտնենք նաև ուրիշ լեզուներու
մէջ։ Այսպէս յունարէնի մէջ հնդեւ բռպական են, gh, dh
թրթռուն չնշաւորները դարձած են φ, χ, θ, Κεկի զար-
մանալի ե չնարէնը, ուր նախկին պարզ թրթռուները
հ-ը, դարսն դարձեր են (թրթռուն չնշաւոր, իսկ արդի հնշ-
ան մէջ եղած են խուլ կամ թշւա. այսինքն F (b) >
g: (bh) > q (p) կամ t (ph). Հմայ. Maspéro, Le dialecte
de Tchang - Ngan sous les Thang, 1920).

լուսանցքներուն վրայ նշանակուած մեկնաբանական ծանօթագրութիւնքն յատկապէսուն Այս պատահ հմամբ միայն նկատի առնուած դիտողութիւններուն կը կցէ բարեբախտաբար Սարդիսեան ակնարկուած լուսանցագրութիւնները այսպէս։ 33. տան դիմաց՝ “Աբրահամ”, Մուկետ”, Յեռունուն Անդ. “Դործեցին զարդարութիւննի դիմացը՝ “Աբրահամ” է Փէնէւնուն” Անդ. “Հասին աւետեացնի դիմացը՝ “Յեռունուն է Ք-ուլին” Անդ. “Խցին զեւրանս առիւծուցնի դիմաց՝ “Դանիէլ” Անդ. “Հիջուցին զզաւրութիւն հրոյնի դիմաց՝ “Սէրուահ”, Մէսուն է Աբէնանչունուն” Թ.Ղ. 88ա “ապրեցան ի բերանոյ սրոյնի դիմաց՝ “Ուրիսու, Եսային” Անդ. “զաւրացան ի տկարութենէնի հանդէպ” “Եղիէլին” Անդ. և եղեն զաւրաւորք ի պատերազմի, ին հանդէպ նշանակուած է “Աբրահամ”, Մուկետ”, Սամունուն” Անդ. 35. տան “Ընկալան կանայքնին դիմաց՝ “Կինն առնացի է աւետէլ-նաշուն” Անդ. “կէսք կոշկոճեցանի եւ այլն բառերու դիմաց՝ “Մոհաբեյցիւն էօլն Եղիսրուն եմոյն” Անդ. 36. տան “եւ կէսք զտանջանաց, եւ յիլն դիմաց՝ “Եղիլու, Երէմիս, Միւնուն” Անդ. 37. տան “Քարեկոծեցանի եւ այլն դիմացը՝ “Նոբոյն եւ Զաւուրին” Անդ. “աղոցեցանի դիմաց՝ “Եսային” Անդ. “փորձեցանի դիմաց՝ “Զատէպ”, Աբէլ, Միւնուն” Անդ. “սպանմամբ սրոյ մեռան”, բառերու դիմաց՝ “Ուրիս, Յեռուննէւն” Անդ. “ըզեցան լեշկմաշկաքոյն դիմաց՝ “Եղիլու եւ Եղիլուն” Անդ. “Կարաւատեալք նեղեալք չարշարեալքու եւ այլն բառերու դիմացը՝ “Մուրիսուն շրու իւրակրեաց Աբրէուն” (Մայր Ցուցակ, Ա, 49 798):

Տարակայս չկայ թէ այս ընթերցուածները
պիտի ունենան հետաքրքրական տարբերակներ
Զօհրապեանի յիշատակած սամենայն դրա-
գիրքներու մէջ, քանի որ Մատենադարանիս
թ. 71 եւ 113 Ձեռագիրներն արդէն ունին Սար-
դիսեանի մէջ բերած ընթերցուածներէն շատ
կարեւոր շեղումներ այսպէս. «Առին զբանակս աւ-
տարաց» չէ լուսանցագրուած Սարդիսեանի
մօտ, մինչդեռ մեր Ձեռագիրներն ունին այստեղ
լուսանցքի վրայ «Գեղեռն, Բարակ, Դաւիթն (թ. 113)
կամ «Բարակ եւ Դաւիթն» (թ. 71). այս Ձեռագրին
մէջ դուրս մնացած է «ինն սոմնացի եւ սուրենիլանացի»,
իսկ թ. 113ի մէջ համառ օտուած է «Մահմետացիցին»
եօնին եղբարդն եւ մայրն պարզ «մակաբայցիցի, ով՝
«Նախովն եւ Զաւարիո» ընթերցուածը թ. 71 Ձե-
ռագրին մէջ եղծուած է «Սովորն Զաւարիային»
թ. 71 «սղցեցան»ի գէմ չունի «Եսայի, բայց
«փորձեցան»ի գէմ կը գնէ կարեւոր տարբերակ մը՝
«Զաւարիաբեն», Միւե, որ Սարդիսեանի օրինա-
կին մէջ աղջատուած է «Զաւարի, Աքել» եւ այլն:

“Կարաւանեալք նեղեալք չարչարեալք, ի դիմաց
մեր Ձեռագիրներն ունին “Տարբարէն ըստ կերպ-
իւնաց Աբդէն յայրէ անտ” (Թ. 113՝ “յայրէն յիւնա-
եւ ստորեւ՝ Ծ):

Հ. Ա. Վարդանեան

